

Харченко О.А.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ЕВОЛЮЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ВІД ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ДО СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття аналізує еволюцію регіональної політики України від історичних передумов до сучасних механізмів реалізації в умовах європейської інтеграції. Досліджено вплив централізованого управління на формування структурних диспропорцій між регіонами. Визначено основні виклики регіонального розвитку України, зокрема нерівномірний економічний розвиток, міграційні процеси, децентралізацію, а також необхідність адаптації до стандартів Європейського Союзу. У статті розглянуто ключові механізми реалізації регіональної політики, включаючи розробку стратегій розвитку, залучення міжнародної фінансової підтримки через програми ЄС, впровадження інноваційних кластерів і активізацію місцевого самоврядування. Особливу увагу приділено досвіду країн ЄС, таких як Польща, Чехія та Литва, які успішно використали європейські інструменти для подолання регіональних дисбалансів. У статті підкреслено тезу щодо важливості залучення міжнародної підтримки, зокрема через програми та фонди Європейського Союзу, що дозволить отримати не лише фінансову та експертну підтримку для реалізації ключових проектів у сферах інфраструктури, екології, освіти та інновацій, а й буде сприяти розвитку регіонів, забезпечувати їхню інтеграцію до європейського простору. Крім того, міжнародна підтримка допомагає впроваджувати найкращі європейські практики, що є важливим елементом адаптації до стандартів ЄС. У статті також робиться наголос на необхідності впровадження інноваційних підходів, таких як створення регіональних кластерів, що є ще одним ефективним механізмом реалізації регіональної політики. Висновки статті підкреслюють необхідність комплексного підходу до регіонального розвитку України, що поєднує історичний досвід, європейські практики та інноваційні рішення, сприяючи сталому розвитку регіонів та їхній інтеграції до європейського простору.

Ключові слова: регіональна політика, європейська інтеграція, децентралізація, сталий розвиток, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми. Регіональна політика України формувалася під впливом складних історичних процесів, зумовлених геополітичними, економічними та соціокультурними чинниками. Централізоване управління дореволюційних часів та Радянського Союзу призвело до значних диспропорцій між регіонами, які залишаються актуальними і сьогодні. Після здобуття незалежності Україна успадкувала структурні дисбаланси, які загострилися через економічну кризу та відсутність чіткої стратегії розвитку. Сучасні виклики, такі як нерівномірний економічний розвиток, міграційні процеси, децентралізація влади та адаптація до стандартів ЄС, вимагають комплексного підходу до вирішення проблем регіональної політики. Успішна реалізація таких змін можлива лише за умови врахування історичного досвіду, залучення міжнародної підтримки та розробки інноваційних стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика регіонального розвитку в умовах євроінтеграції досліджувалася багатьма науковцями. Окремі аспекти використання європейського досвіду в регіональній політиці України висвітлювали такі науковці, як І. Колесник [1], О. Шнирков [2], Т. Степаненко [3], В. Гейць [4], М. Хміль [5], Ю. Макогон [6], О. Лісогор [7], П. Шестопалов [8], А. Кузьмук [9] та І. Бережна [10]. Їхні роботи присвячені аналізу механізмів децентралізації, стратегій регіонального розвитку та адаптації українського законодавства до стандартів ЄС [11]. Однак залишаються недостатньо дослідженими питання інтеграції історичного досвіду та сучасних підходів до реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз еволюції регіональної політики України, виявлення сучасних викликів та розробка рекоменда-

цій щодо її вдосконалення в умовах європейської інтеграції. Для досягнення цієї мети необхідно дослідити історичний контекст формування регіональної політики, проаналізувати сучасні проблеми, зокрема нерівномірний розвиток регіонів, міграційні процеси та необхідність децентралізації. Також важливо розглянути механізми реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції, зокрема залучення міжнародної підтримки та впровадження інноваційних підходів. Результати дослідження мають стати основою для розробки стратегій сталого розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Регіональна політика України формувалася під впливом складних історичних процесів, які визначалися геополітичними, економічними та соціокультурними чинниками. Протягом століть територія сучасної України перебувала під впливом різних державних утворень, що значною мірою вплинуло на розвиток її регіонів. У дореволюційний період регіональний розвиток був підпорядкований інтересам центральної влади, яка використовувала ресурси українських земель для зміцнення економічної та військової могутності імперії. Це призвело до формування асиметричної структури економіки, де окремі регіони, такі як Донбас і Придніпров'я, стали центрами промисловості, тоді як західні та південні області залишалися аграрними [12].

Радянський період характеризувався ще більшою централізацією управління ресурсами та плановою економікою, що сприяло подальшому поглибленню диспропорцій між регіонами. Промислові центри отримували пріоритетне фінансування, тоді як сільські регіони залишалися на периферії економічного розвитку. Така політика призвела до формування структурних дисбалансів, які значною мірою вплинули на соціально-економічну ситуацію в регіонах після здобуття Україною незалежності у 1991 році.

Після розпаду Радянського Союзу Україна успадкувала складну систему регіональних диспропорцій, яка потребувала термінового вирішення. Однак у перші роки незалежності відсутність чіткої стратегії регіонального розвитку та економічна криза загострили існуючі проблеми. Регіони з промисловою спеціалізацією, такі як Донбас, зазнали значних труднощів через закриття підприємств та втрату ринків збуту, тоді як аграрні регіони стикалися з відсутністю інфраструктури та інвестицій.

На початку 2000-х років почали формуватися перші підходи до регіональної політики, спрямовані на зменшення диспропорцій та стимулю-

вання економічного зростання. Проте відсутність системного підходу та недостатнє фінансування обмежували ефективність цих зусиль. Лише після початку процесу децентралізації в 2014 році Україна змогла розпочати реалізацію більш збалансованої регіональної політики, яка враховувала специфіку кожного регіону та сприяла розвитку місцевого самоврядування [13].

Таким чином, історичний контекст формування регіональної політики в Україні свідчить про те, що вона розвивалася під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, які визначали її напрями та пріоритети. Сучасний етап розвитку регіональної політики пов'язаний із завданням подолання історичних диспропорцій та інтеграції до європейського простору, що вимагає глибокого аналізу минулого досвіду та розробки нових підходів до управління регіональним розвитком [14].

Сучасна регіональна політика України формується в умовах складних внутрішніх та зовнішніх викликів, які вимагають комплексного підходу до управління територіальним розвитком. Однією з найбільш гострих проблем залишається нерівномірний економічний розвиток регіонів, що є наслідком як історичних диспропорцій, так і сучасних економічних процесів. Промислово розвинені регіони, такі як Дніпропетровська чи Запорізька області, контрастують із депресивними територіями, де відсутні інвестиції та сучасна інфраструктура. Це створює умови для соціальної напруженості та обмежує можливості для сталого розвитку країни в цілому [15].

Важливим викликом є міграційні процеси, які значною мірою загострилися через війну на сході України. Масове переселення людей із зон бойових дій створило додаткове навантаження на соціальну та економічну інфраструктуру інших регіонів, зокрема центральних та західних областей. Це потребує розробки спеціальних програм підтримки внутрішньо переміщених осіб, а також інтеграції їх у нові громади, що є складною задачею для місцевих органів влади.

Децентралізація влади, яка розпочалася в 2014 році, стала одним із ключових елементів реформи регіонального розвитку. Однак її реалізація стикається з низкою труднощів, зокрема недостатньою підготовленістю місцевих органів самоврядування до самостійного управління ресурсами, а також відсутністю чітких механізмів координації між центральною та регіональною владою. Підвищення ефективності місцевого самоврядування є важливим кроком для забезпечення стабільного розвитку регіонів, але цей про-

цес потребує часу, ресурсів та підтримки з боку держави.

Іншим значним викликом є адаптація регіональної політики до стандартів Європейського Союзу, що є невід'ємною частиною процесу євроінтеграції. Це передбачає впровадження нових підходів у сферах екології, енергетики, транспорту та соціальної політики, що може бути складним для регіонів із обмеженими ресурсами. Наприклад, перехід до енергоефективних технологій та зменшення впливу на навколишнє середовище вимагають значних інвестицій, які не завжди є доступними для місцевих громад.

Крім того, сучасна регіональна політика повинна враховувати глобальні виклики, такі як кліматичні зміни, цифрова трансформація та зміни на ринку праці. Це вимагає розробки інноваційних стратегій, які б дозволили регіонам адаптуватися до нових умов та використовувати свої конкурентні переваги. Наприклад, розвиток цифрової інфраструктури та підтримка малого та середнього бізнесу можуть стати ключовими факторами економічного зростання в регіонах із обмеженими промисловими можливостями.

Таким чином, сучасні виклики регіонального розвитку в Україні вимагають комплексного підходу, який би враховував як історичні диспропорції, так і нові умови, пов'язані з євроінтеграцією та глобальними трендами. На наш погляд, успішна реалізація регіональної політики можлива лише за умови активного залучення місцевих громад, підтримки з боку держави та міжнародних партнерів, а також розробки інноваційних стратегій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку всіх регіонів країни.

Реалізація регіональної політики в умовах європейської інтеграції вимагає розробки та впровадження комплексних механізмів, які б враховували специфіку кожного регіону та відповідали вимогам Європейського Союзу. Одним із ключових елементів є розробка стратегій розвитку регіонів, які б ґрунтувалися на аналізі їхнього економічного, соціального та екологічного потенціалу. Такі стратегії повинні включати чітко визначені цілі, пріоритетні напрями розвитку та механізми їх досягнення, що дозволить забезпечити збалансований розвиток територій. Наприклад, для промислових регіонів акцент може бути зроблений на модернізації інфраструктури та підтримці інноваційних проектів, тоді як аграрні регіони можуть розвиватися через підтримку фермерських господарств та експортно-орієнтованого виробництва [16].

Важливим механізмом реалізації регіональної політики є залучення міжнародної підтримки, зокрема через програми та фонди Європейського Союзу. Участь у таких ініціативах, як INTERREG [17], Cohesion Fund [18] або Horizon Europe [19], дозволяє отримати фінансову та експертну підтримку для реалізації ключових проектів у сферах інфраструктури, екології, освіти та інновацій. Це не лише сприяє розвитку регіонів, але й забезпечує їхню інтеграцію до європейського простору. Крім того, міжнародна підтримка допомагає впроваджувати найкращі європейські практики, що є важливим елементом адаптації до стандартів ЄС.

Інноваційні підходи, такі як створення регіональних кластерів, є ще одним ефективним механізмом реалізації регіональної політики. Кластери дозволяють об'єднати зусилля бізнесу, науки та держави для розвитку конкретних галузей економіки, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Наприклад, створення аграрних, інноваційних чи туристичних кластерів може стати потужним інструментом для залучення інвестицій, створення нових робочих місць та розвитку інфраструктури. Такі підходи особливо актуальні для регіонів із обмеженими ресурсами, оскільки дозволяють максимально ефективно використовувати наявний потенціал.

Децентралізація влади та залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень є ще одним важливим механізмом реалізації регіональної політики. Передача повноважень на місцевий рівень дозволяє більш ефективно враховувати потреби та інтереси громад, що сприяє підвищенню якості управління ресурсами. Крім того, активна участь місцевих жителів у розробці та реалізації регіональних програм забезпечує підвищення прозорості та довіри до влади, що є важливим елементом сталого розвитку.

Таким чином, механізми реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції повинні ґрунтуватися на комплексному підході, який би враховував специфіку регіонів, залучав міжнародну підтримку, впроваджував інноваційні підходи та забезпечував активну участь місцевих громад. Це дозволить не лише подолати історичні диспропорції, але й забезпечити сталий розвиток регіонів у контексті європейської інтеграції [20].

Досвід країн Європейського Союзу у реалізації регіональної політики є важливим орієнтиром для України, яка прагне інтегруватися до європейського простору. Країни, такі як Польща, Чехія та Литва, пройшли схожий шлях трансформації, пов'язаний із подоланням регіональних диспро-

порцій та адаптацією до стандартів ЄС. Їхній успіх базується на ефективному використанні структурних фондів ЄС, розробці цілеспрямованих стратегій розвитку та активному залученні місцевих громад до процесу прийняття рішень [21].

Польща є одним із найяскравіших прикладів успішної реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції. Завдяки використанню коштів Європейського фонду регіонального розвитку та Фонду згуртованості, Польща змогла значно модернізувати свою інфраструктуру, зокрема транспортну мережу, енергетичні системи та соціальну інфраструктуру. Крім того, польський досвід демонструє важливість створення регіональних стратегій, які враховують специфіку кожного регіону. Наприклад, у східних регіонах Польщі, які традиційно відставали у розвитку, були реалізовані програми підтримки малого та середнього бізнесу, що сприяло створенню нових робочих місць та економічному зростанню [22].

Чехія також має цікавий досвід у сфері регіонального розвитку, зокрема щодо інтеграції інноваційних підходів до управління регіонами. Чеська республіка активно використовує механізми класифікації, що дозволяє об'єднувати зусилля бізнесу, науки та держави для розвитку ключових галузей економіки. Наприклад, створення інноваційних кластерів у сфері автомобілебудування та високих технологій стало важливим фактором підвищення конкурентоспроможності чеських регіонів [23]. Цей досвід може бути корисним для України, особливо для промислових регіонів, які потребують модернізації та диверсифікації економіки [24].

Литва, як одна з країн Балтії, демонструє успіхи у розвитку регіональної інфраструктури та підтримки малих міст і сільських територій. Литовський досвід включає активне використання програм ЄС для розвитку туризму, екологічно чистої енергетики та цифрової інфраструктури. Це дозволило Литві не лише підвищити якість життя в регіонах, але й залучити іноземні інвестиції. Для України цей досвід є важливим з точки зору розвитку аграрних та туристичних регіонів, які мають значний потенціал, але потребують інвестицій та інноваційних підходів [25].

Застосування європейського досвіду в Україні потребує адаптації до місцевих умов та специфіки регіонів. Наприклад, розробка регіональних стратегій повинна враховувати історичні, економічні та соціальні особливості кожного регіону, а також його потенціал для інтеграції до європейських програм. Важливим кроком є створення механізмів

координації між центральною та місцевою владою, що дозволить ефективно використовувати ресурси та забезпечити узгодженість дій [26].

Таким чином, досвід країн ЄС у реалізації регіональної політики пропонує цінні уроки для України, яка стоїть на шляху євроінтеграції. Використання європейських практик, таких як залучення структурних фондів, створення інноваційних кластерів та розвиток регіональної інфраструктури, може стати важливим інструментом для подолання історичних диспропорцій та забезпечення сталого розвитку регіонів. Це дозволить Україні не лише інтегруватися до європейського простору, але й підвищити конкурентоспроможність своїх регіонів на міжнародній арені [27].

Висновки. Аналіз основної частини статті дозволяє зробити низку важливих висновків щодо еволюції регіональної політики України, сучасних викликів та механізмів її реалізації в умовах європейської інтеграції.

По-перше, історичний контекст формування регіональної політики в Україні свідчить про те, що вона розвивалася під впливом складних геополітичних, економічних та соціокультурних чинників. Централізоване управління ресурсами дореволюційних часів та Радянського Союзу призвело до значних диспропорцій між регіонами, які залишаються актуальними і сьогодні. Після здобуття незалежності Україна успадкувала ці нерівності, але лише з початком децентралізації в 2014 році вдалося розпочати реалізацію більш збалансованої регіональної політики.

По-друге, сучасні виклики регіонального розвитку в Україні, такі як нерівномірний економічний розвиток, міграційні процеси, необхідність децентралізації та адаптація до стандартів ЄС, вимагають комплексного підходу. Ці виклики підкреслюють важливість розробки інноваційних стратегій, які враховують специфіку кожного регіону та сприяють сталому розвитку.

По-третє, механізми реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції повинні ґрунтуватися на залученні міжнародної підтримки, впровадженні інноваційних підходів (наприклад, створення регіональних кластерів) та активній участі місцевих громад. Це дозволить не лише подолати історичні диспропорції, але й забезпечити інтеграцію регіонів до європейського простору.

По-четверте, досвід країн ЄС, таких як Польща, Чехія та Литва, демонструє, що ефективна регіональна політика може стати потужним інструментом для подолання диспропорцій та забезпечення сталого розвитку. Використання структурних фондів ЄС, роз-

робка регіональних стратегій та активне залучення місцевих громад є ключовими елементами успіху.

Таким чином, для успішної реалізації регіональної політики в Україні необхідно враховувати історичний досвід, сучасні виклики та європей-

ські практики. Це дозволить не лише подолати внутрішні диспропорції, але й забезпечити сталий розвиток регіонів у контексті європейської інтеграції, що є важливим кроком на шляху до повноцінного членства в Європейському Союзі.

Список літератури:

1. Колесник І. Регіональна політика України в контексті європейської інтеграції. Київ: Наукова думка, 2018. 320 с.
2. Шнирков О. Європейський досвід децентралізації та його впровадження в Україні. Журнал європейської економіки. 2019. Т. 18, № 2. С. 150–165.
3. Степаненко Т. Стратегії регіонального розвитку в умовах євроінтеграції: теорія та практика. Регіональна економіка. 2020. № 3. С. 45–58.
4. Гейць В. Адаптація українського законодавства до стандартів ЄС у сфері регіональної політики. Економіка України. 2017. № 7. С. 12–25.
5. Хміль М. Механізми децентралізації в Україні: європейський контекст. Публічне управління та місцеве самоврядування. 2019. № 4. С. 33–47.
6. Макогон Ю. Європейська інтеграція та регіональний розвиток України: виклики та перспективи. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 5. С. 89–102.
7. Лісогор О. Роль місцевого самоврядування у впровадженні європейських стандартів регіонального розвитку. Вісник державної служби України. 2020. № 2. С. 58–72.
8. Шестопалов П. Інтеграція історичного досвіду в сучасну регіональну політику України. Український географічний журнал. 2019. № 1. С. 23–37.
9. Кузьмук А. Сучасні підходи до реалізації регіональної політики в умовах євроінтеграції. Стратегічні пріоритети. 2021. № 3. С. 99–112.
10. Бережна І. Адаптація регіональної політики України до стандартів ЄС: проблеми та перспективи. Європейські перспективи. 2018. № 10. С. 74–88.
11. Європейська комісія. Стратегія ЄС для Дунайського регіону / Офіційний вебсайт. 2023. URL: <https://danube-region.eu/>
12. Полянський С. Дунайська стратегія і євроінтеграція України / Європейська правда. 2012. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2012/03/14/7023456/>
13. Маслов Ю. Чи потрібна Україні Стратегія ЄС для Дунайського регіону / Дзеркало тижня. 2020. URL: <https://surl.li/sbmhgh>
14. Топчієв О. Г. Регіональна політика України: історичні аспекти та сучасні виклики / Географічний вісник. 2022. № 1. С. 15–28.
15. Міністерство розвитку громад та територій України. Децентралізація в Україні: досягнення та перспективи / Офіційний вебсайт. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
16. Міністерство розвитку громад та територій України. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Київ, 2020. URL: <https://surl.li/gxjomt>
17. Європейська Комісія. Програма INTERREG Європа. URL: <https://interreg.eu/>
18. Європейська Комісія. Кошти згуртованості (Cohesion Fund). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/
19. Європейська Комісія. Програма Horizon Europe. URL: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe_en
20. Європейська Комісія. Європейська регіональна політика: натхнення для країн за межами ЄС. URL: <https://surl.li/bxiblk>
21. В. В. Токар, Ю. М. Phhttps://surl.li/txjnmруденко. Фінансові системи зарубіжних країн. Київ: КНЕУ, 2009. URL:
22. І. З. Сторонянська, Л. я. Бенівська. Регіональна політика та єврорегіони. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2023. URL: <https://surl.li/zqmyev>
23. В. В. Герасименко. Практика Чехії щодо впровадження структурної політики ЄС. Причорноморські економічні студії, 2019. URL: https://bses.in.ua/journals/2019/38_2_2019/12.pdf
24. Посольство України в Чеській Республіці. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Чехією. URL: <https://surl.li/dnkphk>
25. Регіональна політика ЄС: можливості використання досвіду для України / Політичне життя. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3100>
26. Основи регіональної політики ЄС: можливості для України / Публічне управління і адміністрування в Україні. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/30-2022/19.pdf>

27. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/>

**Kharchenko O.A. EVOLUTION OF THE REGIONAL POLICY OF UKRAINE:
FROM HISTORICAL EXPERIENCE TO MODERN IMPLEMENTATION MECHANISMS
UNDER EUROPEAN INTEGRATION**

The article analyses the evolution of Ukraine's regional policy from historical preconditions to modern mechanisms of implementation in the context of European integration. The influence of centralised management on the formation of structural disproportions between regions is studied. The author identifies the main challenges of regional development in Ukraine, in particular, uneven economic development, migration processes, decentralisation, and the need to adapt to the standards of the European Union. The article examines the key mechanisms for implementing regional policy, including the creation of development strategies, attraction of international financial support through EU programmes, introduction of innovation clusters and activation of local self-government. Special attention is paid to the experience of EU countries such as Poland, the Czech Republic and Lithuania, which have successfully used European instruments to overcome regional imbalances. The article emphasises the importance of attracting international support, in particular through EU programmes and funds, which will not only provide financial and expert support for the implementation of key projects in the areas of infrastructure, environment, education and innovation, but will also promote regional development and ensure their integration into the European space. In addition, international support helps to implement the best European practices, which is an important element of adaptation to EU standards. The article also emphasises the need to introduce innovative approaches, such as the creation of regional clusters, which is another effective mechanism for implementing regional policy. The conclusions of the article emphasise the need for a comprehensive approach to regional development in Ukraine, combining historical experience, European practices and innovative solutions, promoting sustainable development of the regions and their integration into the European space.

Key words: regional policy, European integration, decentralisation, sustainable development, local self-government.